

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.60.105-116>

УДК: 725, 727

Кравченко Ірина Леонідівна,

кандидат архітектури, доцент,

Київський національний університет будівництва і архітектури

kravchenko.il@knuba.edu.ua,

<https://orcid.org/0000-0002-3972-5215>

РОЗВИТОК АРХІТЕКТУРИ ЗАКЛАДІВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ 1917-1940 РОКІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Анотація: стаття представляє ретроспективний аналіз розвитку архітектури закладів неформальної освіти та закладів, що схожі за функціями, у період з 1917 по 1940 роки на території України. Надані визначення та основні характеристики вказаного етапу, виявлені основні ключові аспекти розвитку архітектури таких закладів, що формувалися відповідно до історико-соціальних та педагогічних умов та вимог цього періоду. Відомості проілюстровані архітектурними прикладами відповідного часового періоду.

Ключові слова: архітектура закладів неформальної освіти; заклади позашкільної освіти; народні дома; палаци культури.

Постановка проблеми. Дослідження періодизації розвитку архітектури закладів неформальної освіти (далі ЗНФО) поєднує кілька аспектів. Крім педагогічного аспекту, який є визначальним, на думку автора, величезний вплив на формування архітектури таких будівель мають соціальні, політичні та науково-технічні аспекти, що притаманні відповідній епосі. Автором досліджено періоди розвитку архітектури закладів неформальної освіти. Часові межі, що досліджуються у статті, з 1917 по 1940 роки відносяться до II етапу розвитку ЗНФО та їх архітектури - періоду розвитку та формування [1-3].

Огляд публікацій. Формуванням закладів неформальної освіти, як педагогічних інституцій, присвячені численні наукові роботи фахівців педагогічної галузі. Науковим підґрунтям даного дослідження стали роботи фахівців-педагогів Павлік Н.П. [4,5], Аніщенко О.В. [6,7], Вінніченко О.[8], Русової С.Ф. [9], Биковської О.В. [10] та ін. Опорними дослідженням щодо періодизації розвитку стали роботи Цвірової Т. Д. [11, 12], Міленіна В.М. [3], Букреевої С. М. [13]. Задля аналізу історичних відомостей щодо формування додаткової освіти, як такої, так і призначених, побудованих або пристосованих для цього закладах були використані праці Тетяни Літераті [14], Олега Юнакова [15]. Серед праць архітекторів-науковців, при дослідженні розвитку архітектури ЗНФО у вказаних часових межах, опорними дослідженнями та

працями стали роботи Мерилової І.О. [16], Іконнікова А.В., Хан-Магомедова С.О. [17] та інших.

Актуальність дослідження. Багато науковців педагогів, зокрема Павлік Н.П., зазначають, що в Україні існування неформальної освіти охоплює наступні галузі: позашкільна освіта; післядипломна освіта та освіта дорослих; громадянська освіта; шкільне та студентське самоврядування; освітні ініціативи, спрямовані на розвиток додаткових умінь та навичок; університети третього віку, що надають освітні послуги старшим особам [4-8, 18]. У Меморандумі неперервної освіти Європейського Союзу (2000 р.) зазначено: «Досі при формуванні політики в галузі освіти враховувалася лише формальна освіта, а іншим двом категоріям не надавалося практично жодної уваги. Континуум неперервної освіти робить неформальну та формальну освіту рівноправними учасниками процесу навчання» [19]. З огляду на сучасне трактування та поєднання у єдину концепцію – «освіта впродовж життя» (Lifelong Learning) – всіх форм освіти, в даній статті досліджується формування архітектури закладів додаткової освіти для всіх вікових груп, тобто аналізуються умови, що спонукали до створення відповідних архітектурних об'єктів, та наводяться основні, на думку автора, приклади та характеристики.

Мета статті. Визначення ключових позицій формування архітектури закладів неформальної освіти у період з 1917 по 1940 роки на території України.

Виклад основного матеріалу. Етап розвитку ЗНФО на території України, що досліджується у статті - період розвитку та формування - є знаковим, насамперед, для розвитку позашкільної освіти. Народженням позашкільної освіти в Україні як унікальної освітньої ланки вважається 1918 рік. Визначаючи концепцію української національної системи освіти і виховання С.Ф. Русова наголошує «Позашкільна освіта потрібна для культурного поступу країни як найкращий засіб виховання гармонійно розвиненої особистості, індивідуальності, а не того одноманітного гурту, який не здатен ні захистити свою волю, ні спрямувати її на загальне добро» [9]. Позашкільна освіта була включена до загальної системи народної освіти. На форми та методи позашкільної роботи активно впливають такі міцні новоутворені організації, як піонерська та комсомольська. У ті роки позашкільним установам були притаманні всього три основні види діяльності: навчально-гурткова, масова робота, методична робота [9,13].

Протягом 20-30 рр. ХХ століття стрімко формується система позашкільних закладів для дітей. У всіх республіках і областях СРСР створюється мережа різноманітних позашкільних установ: палаци і будинки творчості, спеціалізовані центри дитячої творчості, спортивні школи та піонерські табори.

У роботах Цвірової Т. Д. констатується, що період 1917-1920 рр. був складним у політичному плані, але відіграв значну роль у процесі розвитку позашкільної освіти. Сказане дослідницею стосується створення Центральною Радою Департаменту позашкільної освіти, який заклав основи створення установ нового типу – позашкільних закладів для виховання дітей та підлітків (клубів, майданчиків) У зв'язку з цим, на етапі 1920-1925 років головна увага держави приділялася створенню максимальної кількості закладів соціального виховання для безпритульних, бездоглядних дітей, сиріт та напівсиріт з метою їх врятування й соціального захисту [11, 12].

Літній табір «Артек» був заснований як табір-санаторій для дітей, які страждають туберкульозної інтоксикацією, за ініціативою голови Російського товариства Червоного Хреста Зиновія Соловйова. Вперше про створення дитячого табору в Артеку було оголошено 5 листопада 1924 року на святі московської піонерії. Табір було відкрито 16 червня 1925 року і він складався з чотирьох великих брезентових наметів. На першу зміну приїхало 80 піонерів з Москви, Іваново-Вознесенська і Криму. У 1926 році начальником Артека став Сергій Марго. Того року в таборі побувала перша зарубіжна делегація - піонери з Німеччини. Перші артеківці жили в брезентових наметах. Через два роки на березі були поставлені легкі фанерні будиночки. А в 1930-і роки, завдяки побудованому у верхньому парку зимового корпусу, «Артек» поступово був переведений на цілорічну роботу. У 1936 році в «Артеку» пройшла зміна піонерів-орденоносців, нагороджених урядовими нагородами, а в 1937 році табір прийняв дітей з охопленої громадянською війною Іспанії. З 1925 по 1941 роки в таборі побувало близько 35 тис. дітей (рис. 1) [20].

1940

Рис. 1 Розвиток архітектури ЗНФО на території України 1917 – 1940 рр. Схема розроблена автором з використанням відомостей [14, 15, 20, 21].

Освіта дорослих у цей період на території України характеризувалася, не в останню чергу, продовженням діяльності товариства «Просвіта». Будинок товариства «Просвіта» на вулиці Другетів в Ужгороді є одним із небагатьох прикладів пострадянського повернення майна першим власникам. Але для того, аби товариству повернули їхню «народну» будівлю, його членам довелося роками боротися із системою (див. рис. 1). У 1925-1927 роках товариство активно працювало над тим, аби добитися від міської управи дозволу звести посеред нинішньої площі Петефі (тоді – площі Масарика) величезну 4-поверхову будівлю товариства з житловими квартирами, публічною бібліотекою, пожежним спостережним постом, магазинами, готелем і рестораном. Хоча проект вже був готовий, міська управа на будівництво не погодилася, проти нього висловилися і торговці з ринку на Масариковій площі, котрі боялися, що втратять можливість заробити, якщо ярмаркову площу в цій частині міста забудують. «Просвіті» довелося будуватися не в самому центрі міста, а трохи далі – на тодішній Другетовій площі. У 1927-му товариство придбало там ділянку землі для спорудження кінотеатру. Та коли плани зі зведенням Народного дому на площі Масарика остаточно луснули, вирішено було на тій ділянці звести і Народний дім, і кінотеатр [14]. Будівництво планували розпочати наприкінці 1927-го року, але через нестачу коштів товариство змушене було трохи відкласти втілення амбітного проекту. Лише після отримання великого кредиту від Словенського банку в Ужгороді та за підтримки благодійників, котрі переказували кошти на будівництво буквально з усього світу, зведення Народного дому пішло повним ходом. Будувала його місцева фірма «Вінкельсберг і тов. в Ужгороді». Поки тривали роботи, «просвіт'яни» активно обговорювали варіанти назви майбутнього кінотеатру. Павло Федака, переглядаючи протоколи засідань проводу «Просвіти», знайшов кому належала ідея назви «Уранія». 5 листопада 1927 року цю назву під час засідання запропонував священик, тодішній директор ужгородської жіночої учительської семінарії Віктор Желтвай. Чому саме «Уранія» – у протоколах не пояснено. Взагалі Уранія у грецькій міфології була музою астрономії. Саме таку назву з 1910 року носить відома віденська будівля, у якій розміщується кінотеатр, громадський центр і обсерваторія. У Празі теж була своя «Уранія» – відомий з 1903 року театр, який вщент згорів у 1946-му. Тож, можливо, саме празька або віденська «Уранія» дала назву ужгородській. Як зазначає Тетяна Літераті, зала «Уранія» на той час була найбільшою у місті. Вона могла вмістити більше 700 глядачів: 600 сидячих місць обладнали на першому поверсі і ще 150 – на балконі. Загалом будівля «Просвіти» спроектована так цікаво, що власне передні адмінприміщення товариства і задні зала та хол кінотеатру являють собою по-суті дві окремі будівлі, які сполучаються між собою лише

першим поверхом (див. рис. 1) [14,16].

У дні роботи IV Всеукраїнського з'їзду будівельників 20 липня 1927 року відбулася урочиста закладка фундаменту майбутнього клубу будівельників, а в 1930 р клуб на пл. Руднева у Харкові відкрив свої двері. Архітектор Я. Штейнберг (за участю І. Мілініса і І. Малоземова) прагнув розкрити образ споруди за допомогою нових, близьких машинної індустрії архітектурних форм, побудованих на інженерній логіці, що показують можливості передової будівельної техніки. Обсяги будівлі були скомпоновані виходячи з функціонального взаємозв'язку приміщень. Галасливі клубні кімнати розміщені в лівому крилі, а тихі, в тому числі і для науково-дослідницької роботи, - в правому. Основна частина клубу вміщала зал на 1200 чол., аудиторію на 200 чол., їдальню-чайну, спортзал на 100 чол. і бібліотеку. Сценічна частина була запроектована з двома порталами, що дозволило використовувати її для літнього театру. Під час війни будівля сильно постраждала і за післявоєнні роки двічі перебудовувалася (див. рис. 1) [17,21].

Повертаючись до будівель закладів позашкільної освіти, слід згадати, що у 1934 році, був заснований та створений у Києві Київський палац дітей та юнацтва як організація з позашкільної освіти. Тоді він мав назву «Палац піонерів та жовтенят». Першим місцем, де займались юні кияни, був один із найкращих будинків Києва того часу – Національна філармонія України (тоді – Будинок радіоцентру). 12 листопада 1943 року, через 6 днів після звільнення Києва від нацистської окупації, Палац розпочав свою роботу. А в листопаді 1944 року переїхав у нове приміщення на вулиці Кірова, 32. Але з часом будівництво окремого великого приміщення, де могла б займатися велика кількість дітей, стало нагальною потребою, і будівництво Палацу розпочалося лише в 1962 році [22]. У цей період виникли передумови для розвитку такої типологічної ланки як мала академія наук (МАН), яка у наші часи займає особливе місце у позашкільній освіті. Передумовами її створення стала організація роботи наукових гуртків позашкільних навчальних закладів, мережа яких сформувалась у 20–40-х рр. ХХ ст. У 1939 р. відповідно до звернення Академії наук СРСР щодо посилення шефства над дитячими науковими організаціями Академією наук УРСР була прийнята Постанова про шефство над Київським Палацом піонерів з питань роботи з талановитими дітьми і молоддю. Протягом наступних 10 років наукові гуртки почали працювати у більшості великих міст України. У подальшому окремі гуртки і секції об'єднуються у наукові товариства учнів [23].

Також доцільно згадати приклади розвитку архітектури спеціалізованих закладів освіти в Україні. Одним з таких, визначних в Україні, можна вважати першу київську музичну школу десятирічку за проектом І. Каракіса

(див.рис.1). У 1935-1937 роках у Музичному провулу (знищений у період війни) у Києві за проектом Йосіфа Каракіса був зведений комплекс, що складався з двох будівель: концертної зали консерваторії, яка була розрахована на 800 осіб) та музичної школи-десятирічки. У Києві це була перша школа, що поєднувала загальну та музичну середню освіту. За описами автора проекту, у школі було 25 класів для музичних занять, спеціальна аудиторія для проведення групових занять – хорових та оркестрових репетицій, для занять учнів старших груп були передбачені індивідуальні класи. Історики вважають будівлю школи «достатньо красивою пам'яткою неокласицистично-конструктивістської архітектури 1930-х років». У 1941 році, коли радянські війська залишали місто, більшість будівель в центрі міста були знищені радіокерованими мінами та підірвані. Від цього музичного комплексу залишились обгорілі стіни (див.рис.1) [15].

Висновки. Другий етап розвитку ЗНФО та їх архітектурно-типологічних ланок є періодом після Першої світової війни та початком Радянського Союзу. Характер функціонування залишається, переважно, компенсучим та просвітницьким. В цей період складається унікальна світова система позашкільної роботи. Продовжують функціонувати просвітницькі заклади та заклади додаткової освіти в народних домах та народних школах. На теренах Радянського Союзу зароджуються різні професійні об'єднання, для них починають будуватися клуби, будинки та палаци культури. Крім того, у цей період на території України культові заклади поступово втрачають свій вплив, а освітньо-просвітницькі функції переходять іншим закладам: бібліотекам, будинкам та палацам культури тощо. Покладено початок юннатського руху, створюються станції юних любителів природи. Організація сезонних (літніх) дитячих таборів приймає нові педагогічні та ідеологічні форми. На цьому етапі почали створюватися профільні заклади, які проводили позашкільну виховну роботу в одному визначеному напрямі: станції юних натуралістів, юних техніків, дитячі залізниці, дитячі театри й кінотеатри, бібліотеки, спортивні та музичні школи - профільовані за напрямками заклади неформальної освіти. Продовжували функціонувати й заклади широкого профілю й мали відповідну кількість кабінетів та майстерень - клуби різних типів.

Список літератури

1. Iryna L. Kravchenko. Development of the architecture of the informal education institution in the period between the end of the 19th and the beginning of the 20th century. *SPACE&FORM*. Szczecin, 2019. No 37. P.197-206 DOI: 10.21005/pif.2019.37.E-01.

2. Iryna L. Kravchenko. Non-formal education institutions in the system of civic buildings in Ukraine. *STRUCTURE AND ENVIRONMENT*. Kielce, 2020. No. 1/2020. vol. 12, P.20-28. DOI: 10.30540/sae-2020-003.
3. Міленін В.М. Інноваційна модель виховного простору сучасного позашкільного навчального закладу: посібник. Київ, 2013. 160 с.
4. Павлик Н. П. Неформальна освіта у системі освіти України. ISSN Online: 2312-5829. *Освітологічний дискурс*. Київ: 2016, № 2 (14). С. 27-37.
5. Павлик Н. П. Теорія і практика організації неформальної освіти молоді: Навчальний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2017. 162 с.
6. Аніщенко О. В., Баніт О. В., Василенко О. В., Волярська О. С., Дорошенко Н. І., Зінченко С. В., Сігаєва Л. Є. Особистісний і професійний розвиток дорослих: теорія і практика: монографія. Київ: ІПОД НАПН України, 2016. 354 с.
7. Аніщенко О. Реалії і перспективи розвитку освіти людей третього віку в Україні. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Київ, 2013. Вип. 6. С. 29-34.
8. Вінніченко О. Навчання протягом життя як складова європейської соціальної моделі неперервної освіти. *Полтава: Дидакал*, 2017. Вип. 17. С. 346-350.
9. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори. Упорядник передмови О.В. Проскура. Київ: Освіта, 1996. 303 с.
10. Биковська О. В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи: монографія. Київ: ІВЦ АЛКОН, 2008. 336 с.
11. Цвірова Т. Д. Розвиток позашкільних закладів різних типів в Україні (1920-1941 рр.): дис. канд. пед. наук. Київ, 2004. 236 с.
12. Цвірова Т.Д. Розвиток системи позашкільної роботи в Україні в 1930-1941 рр. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. пр. Запоріжжя, 2001. Вип. 21. С. 259-262.
13. Букреева С. М. Становление и развитие системы внешкольного воспитания детей в Украинской ССР (1917- 1941 гг.): Автореф. дис. канд. пед. наук. Київ, 1981. 151 с.
14. Літераті Тетяна. “Про Захід”. Втрачений Ужгород: будинок “Просвіти” і кінотеатр “Уранія”, 19.05.2017. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://prozahid.com/content-45772-html/>(дата звернення 15.02.2019).
15. Юнаков Олег. Архітектор Йосиф Каракис. Нью-Йорк: Алмаз, 2016. 544 с., ил. ISBN 978-1-68082-000-3. 544 с. С. 138 - 147.
16. Мерилова І. О. Функціонально-планувальна організація мережі закладів позашкільної освіти (на прикладі Дніпропетровської області): дис. канд. арх. Київ, 2018. 250 с.

17. Всеобщая история архитектуры в 12 томах. Том 12 (первая книга): Архитектура СССР / Под редакцией Н. В. Баранова (ответственный редактор), Н. П. Былинкина, А. В. Иконникова, Л. И. Кирилловой, Г. М. Орлова, Б. Р. Рубаненко, Ю. Ю. Савицкого, И. Е. Рожина, Ю. С. Яралова (зам. отв. редактора). 1975. 755 с., ил. Ленинград; Москва, 1966 – 1977 гг.

18. Кравченко І. Л. Заклади неформальної освіти у структурі міста. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Архітектура історичного Києва. Феномен урбанізованих ландшафтів». Київ, 2018. С. 65.

19. A Memorandum on Lifelong Learning. Commission staff working paper . Brussels, 30.10.2000. SEC(2000) 1832. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf (дата звернення 29.01.2020).

20. Официальный сайт лагеря «Артек». История «Артека» [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://artek.org/ob-arteke/istoriya/> (дата звернення 22.01.2019).

21. Харьковские клубы советского времени. Дворцы и Дома культуры. Часть II. Клуб строителей. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://the-past.inf.ua/list-3-3-4.html> (дата звернення 20.04.2020).

22. Беба Юлія. Я працюю в Київському палаці дітей та юнацтва. Київський палац дітей та юнацтва. 30 листопада 2017 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://www.the-village.com.ua/village/business/wherework/265333-ya-pratsyuuyu-v-kiyivskomu-palatsi-ditey-ta-yunatstva> (дата звернення 25.01.2019).

23. Про МАН. Мала академія наук України (МАН) [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: http://man.gov.ua/ua/about_the_academy/jasu (дата звернення: 12.09.2019).

References

1. Iryna L. Kravchenko (2019), Development of the architecture of the informal education institution in the period between the end of the 19th and the beginning of the 20th century. *SPACE&FORM*, Szczecin, No 37. pp. 197 - 206. DOI: 10.21005/pif.2019.37.E-01.

2. Iryna L. Kravchenko (2020), Non-formal education institutions in the system of civic buildings in Ukraine, *STRUCTURE AND ENVIRONMENT*, Kielce, Vol. 12, No. 1/2020, pp. 20-28. DOI: 10.30540/sae-2020-003.

3. Milenin V.M. (2013), *Innovatsiyna model' vykhovnoho prostoru suchasnoho pozashkil'noho navchal'noho zakladu: posibnyk*. [Innovative model of educational space of a modern out-of-school educational institution: manual], Kyiv, 160 p. (in Ukrainian)

4. Pavlyk N.P. (2016), Neformal'na osvita u systemi osvity Ukrayiny. [Non-formal education in the education system of Ukraine], *Educational discourse*, Kyiv, №2 (14), pp. 27 - 37. (in Ukrainian)
5. Pavlyk N.P. (2017), *Teoriya i praktyka orhanizatsiyi neformal'noyi osvity molodi: Navchal'nyy posibnyk*. [Theory and practice of organizing non-formal education of youth: Textbook] Zhytomyr State University of Ivan Franko, Zhytomyr, 162 p. (in Ukrainian)
6. Anishchenko O. V., Banit O. V., Vasylenko O. V., Volyarska O. S., Doroshenko N. I., Zinchenko S. V., Sigaeva L. E. (2016), *Osobystisnyy i profesiynyy rozvytok doroslykh: teoriya i praktyka: monohrafiya*. [Personal and professional development of adults: theory and practice: a monograph], «IPOOD of NAPS of Ukraine», Kyiv, 354 p. (in Ukrainian)
7. Anishchenko O. (2013), Realiyi i perspektyvy rozvytku osvity lyudey tret'oho viku v Ukrayini. [Realities and prospects of development of education of elderly people in Ukraine]. *Adult education: theory, experience, prospects*. Kyiv, Issue 6, pp. 29 - 34. (in Ukrainian)
8. Vinnichenko O. (2017), Navchannya vprodovzh zhyttya yak skladova yevropeys'koyi sotsial'noyi modeli bezperervnoyi osvity. [Lifelong learning as a component of the European social model of continuing education]. *Didaskal*, Poltava, Issue 17, pp. 346 - 350. (in Ukrainian)
9. Rusova S. F. (1996), *Vybrani pedahohichni tvory. Uporyadnyk peredmovy O. V. Proskura*. [Selected pedagogical works. Compiler of the preface O. V. Proskura], Osvita, Kyiv, 303 p. (in Ukrainian)
10. Bykovska O.V. (2008), *Pozashkil'na osvita: teoretyko-metodychni osnovy: monohrafiya*. [Extracurricular education: theoretical and methodological bases: monograph], IVC ALCON, Kyiv, 336 p. (in Ukrainian)
11. Tsvirova T. D. (2004), Rozvytok pozashkil'nykh zakladiv riznykh typiv v Ukrayini (1920-1941 rr.) [Development of out-of-school establishments of different types in Ukraine (1920-1941)]: *Thesis for a Candidate of Science degree in Pedagogy* (PhD), Kyiv, 236 p. (in Ukrainian)
12. Tsvirova T.D.(2001), Rozvytok systemy pozashkil'noyi roboty v Ukrayini v 1930-1941 rr. [Development of the system of extracurricular activities in Ukraine in 1930-1941], *Pedagogy and psychology of creative personality formation: problems and searches: Collection of scientific works*. Zaporozhye, Issue 21, pp. 259 - 262. (in Ukrainian)
13. Bukreeva S.M.(1981), Stanovleniye i razvitiye sistemy vneshkol'nogo vospitaniya detey v Ukrainskoy SSR. [Formation and development of the system of out-of-school education of children in the Ukrainian SSR (1917-1941)]: *Thesis for a Candidate of Science degree in Pedagogy*, Kyiv, 151 p. (in Russian)

14. Literaty Tetyana (2017), "Pro Zakhid". Vtrachenyy Uzhhorod: budynok "Prosvity" i kinoteatr "Uraniya". ["About Zakhid". Introductions to Uzhgorod: "Prosviti" booths and "Urania" cinema], <https://prozahid.com/content-45772-html/> (in Ukrainian)

15. Yunakov Oleg (2016), *Arkhitektor Iosif Karakis [Architect Joseph Karakis]*, Almaz, New York, 544 p., pp. 138-147. ISBN 978-1-68082-000-3. (in Russian)

16. Merilova I.O. (2018), Funktsional'no-planuval'na orhanizatsiya merezhi zakladiv pozashkil'noyi osvity (na prykladi Dnipropetrovs'koyi oblasti), [Functional and planning organization of out-of-school educational institutions network by the example of Dnipropetrovsk region]: *Thesis for a Candidate of Science degree in Architecture (PhD)* 250 p. (in Ukrainian)

17. *Vseobshchaya istoriya arkhitektury v 12 tomakh. Tom 12 (pervaya kniga): Arkhitektura SSSR.* [General history of architecture in 12 volumes. Volume 12 (first book): Architecture of the USSR] Edited by N.V. Baranov (executive editor), N.P.Bylinkin, A.V. Ikonnikov, L.I. Kirillova, G.M. Orlov, B.R. Rubanenko, Yu. Yu. Savitsky, IE Rozhin, Yu. S. Yaralova (deputy editor-in-chief). Leningrad; Moscow, 1975, 755 p., Ill. (in Russian)

18. Kravchenko I. L.(2018), Zaklady neformal'noyi osvity u strukturi mista. [Establish non-formal education at the structures of the city]. *Materials of the IV International Scientific and Practical Conference "The Architecture of Historical Kiev. The phenomenon of urbanized landscapes "*, Kiev, p. 65. (in Ukrainian)

19. A Memorandum on Lifelong Learning. Commission staff working paper. Brussels, 30.10.2000. SEC(2000) 1832. http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf (in English)

20. The official site of the camp "Artek". Ystoryyya «Arteka» [History of "Artek"] <https://artek.org/ob-arteke/istoriya/> (in Russian)

21. Khar'kovskiy kluby sovetskogo vremeni. Dvortsy i Doma kul'tury. Chast' II. Klub stroiteley. [Kharkov clubs of the Soviet era. Palaces and Houses of Culture. Part II. Builders club] <http://the-past.inf.ua/list-3-3-4.html> (in Russian)

22. Beba Yulia. Ya pratsyuyu v Kyyivs'komu palatsi ditey ta yunatstva. Kyyivs'ky palats ditey ta yunatstva. [I practice children and youth in the Kiev Palace. Kiev Palace of Children and Youth]. <https://www.the-village.com.ua/village/business/wherework/265333-ya-pratsyuyu-v-kiyivskomu-palatsi-ditey-ta-yunatstva> (in Ukrainian)

23. Pro MAN. Mala akademiya nauk Ukrayiny (MAN). [About MAN. Small Academy of Sciences of Ukraine (MAN)] http://man.gov.ua/ua/about_the_academy/jasu (in Ukrainian)

Аннотация

Кравченко Ирина Леонидовна, кандидат архитектуры, доцент Киевского национального университета строительства и архитектуры.

**Развитие архитектуры учреждений неформального образования
1917-1940 годов на территории Украины.**

Статья представляет ретроспективный анализ развития архитектуры заведений неформального образования и учреждений, которые схожи по функциям, в период с 1917 по 1940 годы на территории Украины. Предоставлены определение и основные характеристики указанного этапа, выявлены основные ключевые аспекты развития архитектуры таких заведений, которые формировались в соответствии с историко-социальными и педагогическими условиями и требованиями этого периода. Сведения проиллюстрированы архитектурными примерами соответствующего временного периода.

Ключевые слова: архитектура учреждений неформального образования; учреждения внешкольного образования; народные дома; дворцы культуры.

Annotation

Iryna L. Kravchenko, PhD Arch., Associate Professor. Kyiv National University of Construction and Architecture.

**Development of the architecture of non-formal education institutions
in 1917-1940 on the territory of Ukraine.**

The study of the periodization of the development of architecture of non-formal education institutions (hereinafter NFEI) combines the following aspects: pedagogical aspect (is the decisive one, according to the author), social, political, scientific and technical aspects that are inherent in the era. The author investigates the developmental periods of architecture of non-formal education institutions. The time limits studied in the article from 1917 to 1940 belong to the second stage of development of NFEIs and their architecture - the period of development and formation. Many scholars and educators note that in Ukraine the existence of non-formal education covers the following areas: extracurricular education; postgraduate education and adult education; civil education; school and student self-government; educational initiatives aimed at developing additional skills and abilities; universities of the third age that provide educational services to the elderly. Given the modern interpretation and combination into a single concept - "lifelong learning" - all forms of education, this article examines the formation of the architecture of additional education institutions for all ages, i.e. analyzes the conditions that led to the creation of appropriate architectural forms, and the main, according to the author, examples and characteristics. This stage of development of NFEIs and their architectural and

typological links is the period after the First World War and the beginning of the Soviet Union era. The nature of functioning remains mainly compensatory and educational. During this period, a unique world-renowned system of extracurricular activities is developed. Educational institutions and institutions of additional education in public houses and public schools continue to function. Various professional associations were born in the Soviet Union, and clubs, houses, and palaces of culture began to be built for them. In addition, during this period in Ukraine, religious institutions are gradually losing their influence, and educational functions are transferred to other institutions: libraries, houses and palaces of culture and so on. The beginning of the youth movement, stations of young nature lovers are created. The organization of seasonal (summer) children's camps takes new pedagogical and ideological forms. At this stage, specialized institutions started to form that carried out extracurricular educational work in one specific direction: stations for young naturalists, young technicians, children's railways, children's theaters and cinemas, libraries, sports and music schools - specialized non-formal education institutions. Institutions of a wide profile continued to function and had an appropriate number of offices and workshops - clubs of various types.

Keywords: architecture of non-formal education institutions; out-of-school education institutions; people's houses; palaces of culture.